

**РЕКРЕАЦИОННО-ЕКОЛОГИЧНА ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКА ТЕРИТОРИЯ
ПО ПРИМЕРА НА МЕСТНОСТТА БЯЛА ЧЕРКВА, ЛЕСОПАРК РОДОПИ
RECREATIONAL AND ECOLOGICAL ASSESSMENT OF A TOURIST
TERRITORY – A CASE STUDY OF THE *BYALA CHERKVA* AREA IN THE
RHODOPI FOREST PARK**

Красимир Александров, Екатерина Вълчева*
Krasimir Aleksandrov, Ekaterina Valcheva*

*E-mail: katia_valcheva@abv.bg

Abstract

The study at hand has the goal to discover and assess the recreational and environmental opportunities for the development of long- and short-term recreation within the tourist territories of the *Byala Cherkva* area, forest park *Rhodopi*, municipality of *Kouklen*.

Each and every separate element of the natural environment has a different share in the development of recreation. The recreational impact of these elements is determined primarily by the extent of their territorial and functional complexity. These elements, based on a detailed assessment, define the potential opportunities for formation of individual recreational territorial units.

The study shows that there are very good conditions for the development of the territory of forest park *Rhodopi*, *Byala Cherkva* as a tourist complex of regional and national significance.

The altitude, the slope of the terrain, the geographical exposure - all of those contribute to the defining of the areas suitable for both summer and winter vacationing. The thickness and persistence of the snow cover are taken into account for the development of winter sports.

The *Byala Cherkva* area is well suited for the development of winter sports. There is almost no risk of avalanches compared to other winter resorts in this part of the *Rhodopi* mountains. This should be taken into great consideration.

The construction of 6-7 ski tracks should be considered in the long run. And in the meantime the construction of a new ski track *Byala Cherkva 2* – 1000 m long, should also be considered. This will increase the combined length of ski tracks to 2100 m, with a total capacity for 382 people.

The development of winter tourism in the *Byala Cherkva* area, forest park *Rhodopi* will be an additional alternative regarding income and new employment opportunities. There is a real possibility for the development of eco and sightseeing tourism during summer.

Key words: recreational and environmental opportunities, tourist territories, assessment, tourism.

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящата разработка си поставя за цел разкриването и оценката на рекреационно-екологичните възможности за развитие на дълготрайния и краткотрайния отдих на туристическата територия местност Бяла черква, лесопарк Родопи, община Куклен.

Отделните елементи на природната среда имат различна стойност за развитието на почивното дело, тяхното рекреационно въздействие се определя преди всичко от степента на териториалната и функционалната им комплексност. На основата на детайлна оценка тези елементи определят наличните и потенциални възможности за формирането на отделните рекреационни териториални единици.

ТУРИСТИЧЕСКИ ПОТЕНЦИАЛ НА ПРИРОДНИТЕ РЕСУРСИ

Със заповед на МНЗСГ от 1963 г. Бяла Черква е признат за планински климатичен курорт. Бяла черква е малко и китно курортно селище с изключително красива природа.

Разглежданата територия граничи с един от най-развитите туристически райони в България – Западнородопско–Пловдивски, което благоприятства използването на неговия природен потенциал в рамките на краткотрайни летни и зимни излети.

Релеф. Местността Бяла черква е разположена на най-ниска кота – 1400 м.н.в. и на най-висока – 1650 м. Наклоните на терена са разнообразни, преобладаващият наклон е 11-20°.

В геоложко отношение районът е изграден от мезозойски метаморфити – дребнозърнести гнайси с прослойки от амфиболити и мрамори. От изветрянето на гнайсите са се образували кватернерни наслаги. Елуво-делувиалната пясъчлива почва, получена от изветрянето на основните скали, е с мощност от няколко сантиметра до 1-2 м. Основният почвен вид в разглежданата територия са кафявите горски почви.

Климат. Включената в проучването туристическа територия попада в среднопланинския пояс 1000–1600 м. Средната годишна температура е 5⁰С. В среднопланинския пояс зимата е студена и продължителна. Средната месечна януарска температура е -7⁰С, -5,5⁰С. Абсолютната минимална температура е -18, -20⁰С.

Пролетта е прохладна, продължителна, влажна. Температурата се повишава устойчиво над 5⁰С в края на април–началото на май, а над 10⁰С – през месец май.

Лятото е късо и прохладно. Абсолютната максимална температура е 23,5–32⁰С. Есента е по-топла, суха и с повече слънчеви дни от пролетта. Температурата се понижава устойчиво под 10⁰С в началото на месец октомври.

Годишната сума на валежите е 700-900 литра/м². Максимумът на валежите е през месеците май–юни, а минимумът – през септември и по-

рядко август. Височината на снежната покривка е 20-80 cm, като средната продължителност е 80–120 дни.

Флора и фауна. Растителната покривка на територията на Бяла черква като част от Средните Родопи е формирана под влияние на умерено-континенталния климат с влияние на средиземноморския. Това определя появата на ясно изразена вертикална зоналност на растителността в зависимост от надморската височина.

Разглежданият участък попада във вертикално отношение в Под – пояса на среднопланинските гори от бук (*Fagus sylvatica*), ела (*Abies alba*), смърч (*Picea abies*). Обликът на този пояс се дава от иглолистните видове като бял бор (*Pinus sylvestris*), който заема около 70% от територията му. В състава влизат още ела (*Abies alba*) и бук (*Fagus sylvatica*). Елшата (*Alnus*) и смърчът (*Picea abies*) тук участват предимно смесено с белия бор, бука и по-рядко с черния бор (*Pinus nigra*), ивата (*Salix caprea*), явора (*Acer pseudoplatanus*), шестила (*Acer platanoides*) и др. Като подлес тук преобладава смриката (*Juniperus communis* L.).

По данни на различни автори в района се срещат следните консервационно значими видове растения: маслиноподобно бясно дърво (*Daphne oleoides* Schreber), родопско омразниче (*Onosma rhodopea* Velen), източна ведрица (*Fritillaria orientalis*), пълзяща гудиера (*Goodyera repens*), едногрудков херминиум (*Herminium monorchis*), царска папрат (*Osmunda regalis*).

В разглеждания район се срещат и следните видове: хилядолистен морач (*Oenanthe tenuifolia*), биберщейнов равнец (*Achillea bibersteinii*), фривалдски зановец (*Chamaecytisus frivaldszkyanus*), жлезисто живениче (*Scrophularia laciniata*), лазерпициум (*Laserpitium sylvester*).

Характерни представители на едрия дивеч, които обитават местността Бяла черква и лесопарка, са: сърна, дива свиня, белка, златка, лисица, дива котка, катерица. За района са характерни също богатата на ендемити безгръбначна пещерна фауна, охлювите и др. Лесопаркът е богат орнитоложки район, в който гнездят над 120 вида птици.

От редките и застрашени от изчезване животни, включени в Червената книга на РБългария, в границите на лесопарка са установени 7 вида (златка, голям ястреб, осояд, глухар, черен и белогръб кълвач и смок мишкар). В района на Бяла Черква се съобщават видовете медянка (*Coronella austriaca*), алпийски тритон (*Triturus alpestris*), ливаден гущер (*Lacerta agilis*) и др.

ХАРАКТЕРИСТИКА НА СЪЩЕСТВУВАЩАТА ТУРИСТИЧЕСКА БАЗА

Ски център Бяла черква се намира на 37 km южно от град Пловдив. Надморската височина на ски центъра е 1600 m. Разположен е до Белочерковския манастир.

Природният комплекс и в частност местността Бяла черква предоставят благоприятни условия за развитие на масовия туризъм, а изградената туристическа база в голяма степен е предопределила зоните, в

които ще се развиват туристическите дейности. Наличната растителност създава приятна за отдих среда. Подходящите наклони и изложения предлагат добри възможности за развитие на зимни спортове в Бяла черква. Добри са възможностите в лесопарка и местността Бяла черква за пешеходен и конен туризъм, излети и екскурзии, бране на горски плодове и гъби. Широколистните и смесените гори осигуряват по-добри възможности за отдих, за разлика от иглолистните, които са по-трудно проходими.

Климатичните условия (надморска височина 1650–1700 m) релефът (подходящите за изграждане на ски писти наклонени терени), както и трайността на снежната покривка (120 дни) предпоставят развитието на ядрото като първокласен планински ски център за парка. В долната част наклонът отново се увеличава и е подходящ за слалом, гигантски слалом и дори за паралелен слалом.

Курортът и пистата в Бяла черква привличат както напреднали и средно добри скиори, така и аматьори. Дължината на пистата тук е 1100 m, широка е 25-30 m, а денивелацията се измерва на 180 m. Горната част на пистата е подходяща за слалом и гигантски слалом, докато средната част е с по-малък наклон. Възможно е да се организират градски и регионални ски състезания. Пистата се обслужва от ски влек тип "котва". Влекът е с дължина от 960 m, разполага с 32 теглича с котви за двама човека. Капацитетът му е 250 скиори на час. В комплекса има изградени хотели, почивни и ведомствени станции, ресторанти и дори чайна.

До Бяла черква се стига по добре поддържан асфалтов път. В района на ресторанта и манастира има обособени паркинги. До паркинга се намира още един малък влек с дължина 300 m, подходящ за начинаещи скиори. В близост до Бяла черква се намират и комплексът „Персенк“ и хижа „Здравец“.

Споменатото ядро се нуждае от значителни инвестиции, които трябва да бъдат насочени както към изграждането на нова хотелска база, така и към строеж на търговски обекти и подобряване на пътната мрежа. В по-дългосрочен план е необходимо изграждането на 6-7 ски писти с обща дължина около 10 000 m, а в средносрочен – построяването на нова ски писта Бяла Черква – 2 с дължина около 1000 m. По този начин общата дължина на пистите ще достигне 2100 m, а общият им капацитет – 382 души.

Общо на територията на лесопарк Родопи са разположени 1582 легла в различни по вид подслони.

В сферата на търговското обслужване до настоящия момент направеното е недостатъчно, то се свежда до два магазина и фурна. Всички те са в недобро санитарно-хигиенно и естетическо състояние. Обекти за битови услуги, културни занимания и развлечения в лесопарка не съществуват.

Стопанското и комуналното обслужване също не е добре решено на територията на лесопарка. Съществуват поща, МВР, здравен пункт, помпена станция в м. Копривките и пречиствателна станция в близост до хижа „Здравец“.

РЕКРЕАЦИОННИ ВЪЗМОЖНОСТИ НА ПРИРОДНИЯ КОМПЛЕКС

Начинът за постигане на баланс между туризма и експлоатацията на околната среда е определянето на капацитета на натоварване на дадена територия. Качеството на природните ресурси се влияе от тяхното търсене и ползване. Негативното въздействие на туризма върху околната среда се появява, когато нивото на посетителите е по-голямо от способността на околната среда да се справи с последиците и промените от туристическото потребление, което то нанася, и да се поддържат приемливи граници на промяна на туристическите ресурси.

Установяването на емкостта на природния комплекс е особено важна предвид нарушаването на неговата биологическа цялост и същевременно използването му като среда за отдих.

При определяне на капацитета на лесопарк Родопи са разгледани следните въпроси:

- нормативни документи;
- биологически възможности на природния комплекс за поемане на рекреационното натоварване или възможната емкост на територията на лесопарк Родопи;
- зимна поемна способност на територията;
- лятна поемна способност на територията.

Съгласно с действащите нормативни документи на един посетител в лесопарк се полагат 700 m²/ (ДВ, бр. 101/21.12.1982 г.). По този норматив при площ 2291,4 ha капацитетът на лесопарк Родопи следва да бъде 32 729 посетители.

Този нормативен документ не отчита специфичността на отделните обекти, а именно състав на насажденията, наклон на терена, интересни природни дадености, нуждаещи се от съхранение и пр.

Установяването на емкостта на природния комплекс е особено важна с цел ненарушаване на неговата биологична цялост и същевременно използването му като среда за отдих. До този момент няма официално утвърдени нормативни документи за поемната способност на природния комплекс или още, както се казва, за рекреационния му капацитет, който се определя въз основа на екологичната устойчивост на насажденията.

Възприемайки показатели и нормативи за определяне на емкостта на територията, ще направим кратък преглед на известната наша и чужда нормативна база.

Д-р Р. Бобров посочва: „Както показват наблюденията на учените, един хектар гора сравнително леко понася присъствието на 1-3 човека на денонощие. Пребиваването на 4-10 човека на хектар вече влияе на окръжаващата среда. Първоначално започва да страда почвената покривка. Продуктивността на гората пада в този период на 5-9%. При 10-15 посетители на хектар за гората е необходимо да се вземат незабавни мерки за слагане ред на разходките в гората, в противен случай процесът на деградация на тревистата и дървесната растителност започва да се усилва, а при увеличаване на числеността до 16-20 човека в денонощие почвата се

уплътнява дотолкова, че започват да съхнат върховете на дърветата. При такова претоварване от гората избягват дивите животни, а птиците престават да гнездят.” Като се имат предвид постановките на проф. Б. Захариев, доц. Р. Робев и др. (1977 г.), може да се направи следният извод: конфликтът между гората и човека възниква при рекреационно натоварване повече от 10 души на хектар, а за поляните – при 15 човека на хектар; поемният капацитет, изчислен в зависимост от площта, е 14 933 посетители.

Зимна поемна способност на територията. Обхватът на терените за ски е определен при съблюдаване на редица климатични, топографски и екологични критерии, от които най-важни са трайността на заснежаването и опазването на гората от прекалено изсичане, както и прекалено насищане на планинския ландшафт с въжени линии или влекове.

С развитието на терените за ски може да се повлияе на развитието на масовия ски спорт в лесопарка и оттам – в цялата Пловдивска курортно-туристическа локализация. Това е необходимо за задоволяването на разнообразните потребности от спорт и туризъм на населението на град Пловдив и селищна система Пловдив.

Тъй като капацитетът на съществуващите ски писти и учебни плацове не може да задоволи нарасналия интерес към ски спорта, се налага и създаването на нови писти и съвременни обслужващи ги съоръжения.

Тъй като не всички посетители на терените за ски са скиори, се приема един среден коефициент на допълнителна посещаемост 0,6 върху общия капацитет на терените за ски.

Тогава общият зимен рекреационен капацитет е сума от: $1304 + (1304 \times 0,6) + 250 = 2336$ души.

Лятна поемна способност на територията. Изчислението на летния капацитет е направено, като са използвани показатели, посочени в „Експрес информация – Озеленение населенных мест – выпуск 11/1984 г.“, в която е посочено при функционалните зони следното рекреационно натоварване:

- активен или масов отдих – 6–20 ч/ha;
- тих отдих, разходки и туризъм – до 5 ч/ha;
- оздравителна зона (санаториуми, почивни станции и др.) – повече от 20 ч/ha.

Съобразявайки се с границата на допустимото натоварване на насажденията, при изчисляването на летния капацитет в зависимост от функционалните зони се възприема средната рекреационна натовареност:

- за зоната на активен или масов отдих – 10 ч/ha;
- тих отдих, разходки и туризъм – 5 ч/ha.

Въз основа на това и площите по зони е изчислен летният капацитет:

$$13\ 957 \text{ човека} / 627 \text{ ha} \times 10 \text{ ч.} = 6270 \text{ ч/х} + 1537 \text{ ha} \times 5 \text{ ч.} = 7688 \text{ ч/ha}$$

Доказаната емкост на природния комплекс, зимната поемна способност и изчисленият летен капацитет дават основание да определим капацитета на лесопарк Родопи на 15 000 посетители, при което няма да бъде нарушена пределната допустимост на натоварване на насажденията.

Когато е добре планирана, тя създава възможности не само за повече дейности и преживявания за туристите, но и служи като механизъм за регулиране и своеобразен контрол на поведението на посетителите и въздействието, което те може да имат върху природните ресурси.

Според изследователите добре планираният и добре управляван туризъм е едно от най-ефективните средства за дългосрочно запазване на биоразнообразието тогава, когато са налице предпоставки и обстоятелства като осъществим пазар, капацитет на управление на местно ниво, ясни връзки между развитието на туризма и съхраняването на природната среда. Освен че трябва да има подходящ стил, посетителската инфраструктура дава възможност да се определи откъде ще минават посетителите, до какви ресурси ще имат достъп, къде ще бивакуват и спират за отдих и т.н. В дългосрочен аспект опазването на биологичното разнообразие в България ще зависи от това доколко широката общественост разбира и оценява неговото значение, както и от необходимите природозащитни действия. Това на свой ред означава, че трябва да се посвети много повече време, енергия и внимание на екологичното образование на всички равнища. Това е едно дългосрочно начинание, но още сега може да се предприемат незабавни стъпки за започване на процеса.

ИЗВОДИ

1. В местността Бяла Черква, лесопарк Родопи, са налице добри условия за развитието на територията като курортен комплекс с регионално и национално значение.

2. Влиянието на надморската височина, наклонът на местността, изложението са обособили терени, подходящи за зимен или летен отдих. Значение за развитието на зимните спортове има дебелината и устойчивостта на снежната покривка.

3. Местността Бяла Черква е с благоприятни условия за развитието на зимни спортове. За отбелязване е и фактът, че в сравнение с други зимни курорти в тази част на Родопите няма опасност от лавини.

4. Необходимо е изграждането в по-дългосрочен план на 6-7 ски писти, а в средносрочен – построяването на нова ски писта Бяла Черква – 2 с дължина около 1000 m. По този начин общата дължина на пистите ще достигне 2100 m, а общият им капацитет – 382 души.

5. Развитието на зимния туризъм в местността Бяла Черква, лесопарк Родопи, ще бъде и една допълнителна алтернатива като източник на доходи и нови работни места. Съществува и реална възможност за развитието на еко- и маршрутнопознавателния туризъм през лятото.

LITERATURE

Sustainable Coastal Tourism – An integrated planning and management approach, UNEP PAP, 2009.

Baykov, B., Ya. Naydenov, 2011. Ekologia v turizma. Farkom, s. 24.

Vodenska, M., 2001. Ikonomicheski, sotsialni i prirodni vliyania na turizma, Univ. Izd. Sv. Kliment Ohridski, S.

Zahariev, B., V. Donovan, K. Petrunov, S. Masarov, 1979. Gorskorastitelno rayonirane na NRB, Sofia.

Zahariev, B., 1977. Gorski kulturi, Zemizdat, S.

Obshtina Kuklen, Obshtinski plan za razvitie 2007–2013, Kuklen.

Рецензент: доц. д-р Стефан Видев
E-mail: videv_stefan@abv.bg